

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Γ'.

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 11 ΤΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1912

ΑΡΙΘΜΟΣ 466

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕΝ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Ε. Κουβέντες — 'Ο Πειραιάς.

ΙΔΑΣ. Έλληνοβουλγαρικά (τέλος).

ETTORE MOSCHINO. Τριστάνος και 'Ιζόλδη (μεταφρ.
Ν. Ποριώτης) συνέχεια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ. Πολιτική 'Επιθεώρηση.

Γ. Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ. Κριτικά σημειώματα — 'Ιδα: «Όσοι
ζωντανοί»,

Α. Τ. Χαραυγή.

Α. ΤΡΑΝΟΣ. Φιλελεύθεροι (Δ').

Σ. ΣΚΙΠΗΣ. Τα «Δυο αδέλφια» του Ψυχάρη (τέλος).

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΙΔΑ: ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ

Ἡ ξεχωριστὴ ἀτομικότητα τοῦ συγγραφέα, νὰ δ, τι πρῶτα πρῶτα διαφέρει τὸν κριτικόν. Μέσ' ἀπὸ τίς γραμμὲς θὰ διαβάσῃ, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν τεχνίτη θὰ θελήσῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ βρῇ. Δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ μιὰ τυχαία καλλιτεχνικὴ ἐπιτυχία ἑνὸς ἀνθρώπου κοινοῦ, ποῦ — τὸ ξέρει — στείρα θὰ μείνῃ σὰν τὴ στείρα τὴν ψυχὴν τοῦ. Ὅμως πάντα τὸ πρῶτον τοῦ μέλημα θὰ εἶναι ν' ἀνακαλύψῃ ἔστω καὶ λίγα μονάχα λαμπυρίσματα ποῦ θὰ μπορέσουν ἀργότερα νὰ δώσουν μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα. Ὅπου μιὰ τέτοια φλόγα ζωῆς αἰώνιας ποῦθενὰ δὲ φωτίζει τὸ ἔργον, ὁ συγγραφέας εἶναι χαμένος, κ' ἡ ἐπιεικέστερη κρίσις, μιὰ καταφρονετικὴ σιωπὴ.

Τί χαρὰ ὅμως γιὰ τὸν κριτικόν σὰ νοιώθῃ κάτω ἀπὸ τίς σελίδες ἑνὸς βιβλίου σὰν κάτω ἀπὸ ἕναν πέπλον, μιὰ ψυχὴν ν' ἀνασαίνει — ἕνα κορμὶ ποῦ ἀναταράσσεται, ποῦ κουνιέται, ποῦ τρεμοσαλεύει. Σὰ λέπια ξεφλουδίζονται καὶ πέφτουν τότες οἱ λέξεις, οἱ συλλογισμοί, κάθε ὑλικὸ ἐμπόδιον, ἡ ἴδια ἡ

ζωὴ σου μιλάει μὲ τὸ στόμα της, καὶ ἀναπνέει καθαρὸν ἀέρα, ἥλιο, φῶς. Πόσο ἀνάξιος θὰ δειχνόσουν, ἂ σὲ μιὰ τέτοια περίστασις οἱ μικρὲς τοῦ ἔργου ἀδυναμίες (ποῦ εἶναι σὰν ἡ ζηλόφτονη ἐκδίκησις τῆς Φύσεως ἀγνάντια στὸ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον) δὲν κατωρθώσανε νὰ σοῦ ἀφήσουν ἀνάλλαχτη μιὰ τέτοια ἐντύπωσις. Θέλεις νὰ κατακρίνῃς τὴν ἀνεπάρκειαν μερικῶν ἰσχυρισμῶν, τὴν ἀντίφασιν σὲ μερικὰς γνώμεις, καὶ νομίζεις πῶς καταδικάζεις μ' αὐτὰ τὸ συγγραφέα, καὶ δὲ βλέπεις πῶς ἔλη ἡ καταδίκη πέφτει ἀπάνω σου, κοντόθωρον κριτὴν, ἐσένα ποῦ ὁ στενὸς σου ὁ ψυχικὸς κόσμος, ἀνήμερος ν' ἀνοιχτῇ σὲ μιὰ γενικὴ ἐπισκόπησιν, σκοντάφτει πάντα σὲ ἀσήμαντες μικρότητες; «Εἰν' ἀδύνατον νὰ μὴν πιστέψῃς πῶς ἔχεις νὰ κάνῃς μὲ Θεῶν τέκνα, ἀκόμα καὶ ἂ, σὰ μιλάνε, οἱ ἰσχυρισμοὶ τοὺς δὲν εἶναι πιθανοὶ καὶ ἀναντίρρητοι».

Οἱ ξεχωριστοὶ ἄνθρωποι ἔρχονται στὴ ζωὴ μὲ μιὰ βούλα στὸ μέτωπόν τους. Ἀμέσως τοὺς γνωρίζεις. Δὲν εἶναι κείνοι ποῦ κουλουριάζονται καὶ σέρπονται καὶ βάζουν ὅλα τοὺς τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ φτάσουνε κάπου. Δὲν τὴ ζητᾶνε τὴν ὑπεροχὴν. Τοὺς δόθηκε. Καὶ πολλὰς φορές τοὺς βαραίνει σὰν ἕνα χρέος ἀγνάντια στὴ ζωὴ. Καὶ σὲ στιγμὰς λιγοψυχίας, δταν αἰσθάνονται τὴ δυσαναλογία τοῦ πόθου τοὺς μὲ τὴν πραγματικότητά, τότες ὀνειρεύονται μιὰ ἡσυχὴ ζωὴ μετρημένη, μιὰ ζωὴ ἀνθρώπων κοινῶν, χωρὶς μεγάλους πόνους καὶ χωρὶς μεγάλας χαρὰς, μιὰ ζωὴ ἀπόμερη. «Κρίμα νὰ μὴν **μποροῦμε** νὰ τοὺς ἀκολουθήσουμε καὶ μεῖς» ξεφωνίζει ὁ Ἰδὰς σὲ μιὰ ὥρα ἐσωτερικῆς ἀνημπορίας, μιλώντας γιὰ κάτι τέτοιους μικροὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ τὸ ξέρει «πῶς τὰ κύματα τῆς αἰωνιότητος ἀναβλύζουν ἀπὸ τὰ βάθη τὰ ἀγνώριστα τῆς ψυχῆς τοῦ», τὸ ξέρει πῶς **αὐτὸς εἶναι κάτι**. Καὶ εἴτε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους εἴτε καὶ μακριὰ τους, θὰ εἶναι πάντα ὁ **νικητής**, ὁ νικητὴς γιατί κατάρθωσε νὰ εἶναι ὁ **μοναχός**, δημιουργώντας μιὰ προσωπικότητα καὶ δίνοντας μιὰ δικήν του ξεχωριστὴ θεωρίαν, ἕνα πνευματικὸ ἄρωμα στῆς κοινῆς ζωῆς τὸ ἀχρωμο- καὶ ἀμύριστον ὑλικόν.

Νὰ νοιώθῃς πῶς δίνεις στὸν ἄμορφο τὸν ὄγκον μιὰ δικήν σου μορφήν καὶ νὰ πιάνῃς τὴν κρυφὴ οὐσίαν τῶν πραγμάτων — νὰ καταλαβαίνῃς, σημαίνει νὰ δημιουργῇς. Δημιουργεῖς καὶ πιάνεις τὸν ἑαυτὸν σου. Τί περισσότερο μπορεῖ νὰ δοθῇ σ' ἕναν ἄνθρωπον, καὶ τί μπορεῖ πάρα πάνω νὰ ποθήσῃ; Καὶ τί σημα-

σία έχουνε ή ζωτικότητα της φυλής, ή αναγέννηση της Ελλάδας, ή νίκη του δημοτικισμού ή και του σοσιαλισμού, μπροστά σε μια τέτοια μεγάλη νίκη; Ο Ίδας το νοιώθει αυτό, μα σ'α νά μ'ή θέλη νά μ'ας το μαρτυρήση. «Τό έθνος είναι όργανο για την τελειοποίηση των ατόμων. Από τό καλλιτέρεμα των ατόμων θά βγούν οι εξαιρετικοί άνθρωποι που μόνοι μ' ενδιαφέρουν αλήθεια». Καί γι' αυτό καταπιάνεται νά κοινήση τό αποκαρωμένο τό Έθνος του και θέλει νά φυσήξη καινούργια ζωή στο άρρωστημένο τό αίμα της ελληνικής κοινωνίας. Εργάζεται ακούραστα και γράφει άρθρα και τινάζει στο λαό προκήρυξεις για νά του τονώση τό ζωϊκό του τό αίστημα. Ένα βήμα πάρα πάνω και θάνοιωθε πόσο εξωτερικές κι αδιάφορες είν' αυτές οι ενέργειες, πόσο άρνητικό ένα άρθρο σάν τη «Θέση της Τουρκίας», πόσο θετικό ένα βιβλίο σάν τό «Όσοι Ζωντανοί». Γιατί θετική εργασία δέν είναι κείνη που πασχίζει με διάφορες προπαγάντες νά δημιουργήση μιá σωστότερη τάχα εξωτερική πραγματικότητα, όσο κείνη που φανερώνει μιá στέρια πνευματική αξία, όσο κείνη που δείχνει τη δημιουργία κάποιας πνευματικής οντότητας.

Απ' αυτή την άποψη, παίρνοντας ο Ίδας τόν πατριωτισμό σάν όργανο για τη μόρφωση του έγώ του, τόν άρνιέται από μιá μεριά, ένω ίσα-ίσα θέλει νά τόν πλατύνη, βάζοντας συνάμα περισσά εμπόδια στην αληθινή μόρφωσή του. Γιατί ένόςω ο πατριωτισμός δέν είναι μέσα μας σά μιá φωτιά, που καίει και που εξαυλώνει, σά μιá πίστη, μα σά μιάν αρχή για την τελειοποίηση του ατόμου, ή πατρίδα παύει πιά νά είναι τό κέντρο του διαφέρει μας, ή πατρίδα σδήνεται μπροστά στην άπεριόριστη ανάγκη μιáς αλλοιώτικης μόρφωσης του έγώ μας.

Είναι τό αδύναμο σημείο της *εργασίας* του Ίδα. Κι αν ίσως είχαμε κάποια άφιβολία για την ακρίβεια της παρατήρησής μας αυτής, πάντα ή σύγκριση των νατσιοναλιστικά προπαγανδικών άρθρων του συγγραφέα με τά καθαρά άτομιστικά βιβλία του θά επικύρωνε την παραπάνω γνώμη. Διαβάστε τις τρεις προκήρυξεις, διαβάστε τά πολιτικά του τ' άρθρα στο «Νουμά». Θά σ'ας ξαφνίση ή χαλαρότητα του ύφους, κάτι τι τό περίσσιο δημοσιογραφικό και τό άτενο. Η σφιχτή κ' ή άντρίκεικ ή φράση, ή δύναμη μιáς ασυνήθιστης ενεργητικότητας, ή φωτιά ένός ακράτητου ένθουςιασμού όλ' αυτά τους λείπουνε. Θά μπορούσαμε ίσως νά πούμε, ό συγγραφέας ό ίδιος λείπει από κει, ακόμα κι ό άνθρωπος τους λείπει. Είναι άρθρα γραμμένα όχι από μιá έσώφυχη ανάγκη, μα σά για νά ξεπληρωθή ένα ξένο χρέος, που ό Ίδας επιμένει νά τό νομίζει δικό του. Δύνα-

μες πολύτιμες που σκορπίζονται στα χαμένα. Γιατί σελίδες σάν τό «Αιώνιο Διάδα» συγλίζουμε βαρύτερα απ' όλες μαζί τις άκυβέρνητες ενέργειες για μιá κοινωνική τάχα μεταρρύθμιση. Αυτές μ'ας κάνουνε νά γελάμε με υπερβολικές προσπάθειες, που σε τίποτε δέ βγαίνουνε, εκείνες όμως μ'ας δείχνουνε κάτι, μ'ας δείχνουν έναν *άνθρωπο*.

«Τίποτε ανθρώπινο δέν τ'έν πειράζει γιατί τά κύματα της αιωνιότητας που αναβλύζουν από τά βάθη τά άγνώριστα της ψυχής του, τόσο όρμητικά βγαίνουν που σκεπάζουν τά πράματα του κόσμου, τά χρωματίζουν και τά μεταμορφώνουν. Η δύναμη των κυμάτων του είναι δυνατότερη από κάθε άλλη δύναμη και από κάθε του κόσμου πράμα». Νά ό Ίδας! Είναι σ'α νά παραμερίξη με τά ίδια του τά χέρια, τους πέπλους μ' όσους θέλησε τά πιο βαθιά της ψυχής του νά μ'ας σκεπάση. Για μιá στιγμή κι ό ίδιος την τρέμαξε μιá τέτοια ούσιαστική ξεμολόγηση. Μά γιατί νά πασχίζουμε νά κρυδώμαστε; Τά φερσίματά μας περισσότερο μ'ας προδίνουνε από τά λόγια μας. Γράφει τό «Ηρώων και Μαρτύρων Αίμα» τάχα για νά δώση ζωή στους ξέψυχους Ρωμιούς. Καί τό πιστεύει. Μά μέσ' από κάθε σελίδα του βιβλίου, μα μέσ' από κάθε άράδα μιá φωνή ξεπετιέται: «Τί με νοιάζουν όλ' αυτά τά περαστικά και τά τιποτένια; Η αιωνιότητα. μονάχα μέσα στον έαυτό μου ανασαίνει».

Αληθινά λύτερος από τά δεσμά ένός ψεύτικου κι απ' όξω έπιδαλμένου πατριωτισμού, σε ώρες που άφουγκράζεται τά μυστικά μιλήματα της ψυχής του, γράφει ό Ίδας τρία μοναδικά βιβλία. Του δόθηκε ή εξαιρετική χάρη ένα-ένα ν' άνεβή τά σκαλοπάτια μιáς ανώτερης ζωής. Κι αν ενεργεί κι αυτός σάν άνθρωπος μέσα στους ανθρώπους, ή αν «παίρνει και ρουφά την πνοή των ρόδων του καιρού του» όμως «ζει πάντα με τό δράμα της αιωνιότητας έπου οι άνθρωποι φαίνονται σά μύγες». Αμα φτάση κανείς σ' αυτό τό σημείο της συντελικής πνεματοποίησης της ζωής του, πλουταίνοντας με περίσσιο πνεματικό χυμό μιá στεγνή πραγματικότητα, τότες έχει πετάξει από πάνω του κάθε δεσμό, κι αυτός μεταμορφώνεται σε δημιουργό, κ' είν' ό κόσμος δημιούργημά του. Είναι ανώτερος από κάθε φανέρωμα της πρόσκαιρης ζωής, απ' όλα κείνα που συγκινούνε τις ανθρώπινες καρδιές, γιατί μέσα στο κορμί του πούναι άλαφρό, ή καρδιά του έπαψε πιά νά χτυπάη και νά ποθή. Αυτός ό ίδιος τη νέκρωσε την καρδιά του. Κ' ή φωνή του Θεού που βρίσκεται μέσα σ' όλω μας τις ψυχές, μα που λίγοι μονάχα δύνονται και την άκουνε, ή φωνή του Θεού όλο και καθαρώτερη γίνεται. Πνίγοντας μέσα σου κάθε άλλη φωνή,

νά τὴν ἀκοῦς αὐτὴ μονάχη, πεντακάθαρη, ξεχωριστή. Νά τὸ μεγάλο τὸ χρέος ἀγνάντια στὴ ζωὴ, ἀγνάντια στὸ Θεό. Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα; «τί ἀνάγκη νὰ θέλῃ τίποτε, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι κάτι;»

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Ο ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα χαρακτηριστικὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶτανε ποῦ ἀγαποῦσανε πάντα νὰ ξαφνίζονε τὸν ξένο ταξιδιώτη μὲ μεγαλόπρεπα καλλιτεχνήματα ὅταν πρωτόμπαινε στοὺς λιμένες τους. Κι ὄχι μονάχα μὲ κολοσσούς καθὼς στὴ Ρόδο, ἢ μὲ λιοντάρια καθὼς στὴ Μίλητο, παρὰ καὶ μ' ἔξοχα χτίρια καὶ μνημεῖα στημένα κι ἀραδιασμένα ἀπ' ἄκρη σὲ ἄκρη τῆς προκυμιάς, καὶ πάλε ἀπὸ τὴν προκυμιά ἴσα μὲ τὴν Ἀκρόπολη. Περιστήλια, στοές, βρύσες, ἀγάλματα, ὅλα μελετημένα καὶ κανονισμένα μὲ τρόπο ποῦ νὰ χτυπᾶνε στὸ μάτι τοῦ ξένου ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποῦ πατοῦσε στὴ γῆς τους.

Καλλίτερες περιγραφὲς τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς φιλαρέσκειας δὲν μποροῦμε, θαρρῶ, νὰ βροῦμε ἀπὸ τὶς ὀλοζώντανες εἰκόνες ποῦ μᾶς ἔδωσε τώρα τελευταῖα ὁ χαριτόγλωσσος κι ὁ βαθιοσπουδαστὸς Felix Sartiaux στὸ ἔργο του, «Villes mortes d'Asie Mineure».

Διαβάζοντάς το αὐτὸ τὸ βιβλίον, καὶ θαυμάζοντας τὶς ἀρίφνητες ὁμορφιὲς ποῦ στολίζανε τὶς ἑλληνικὲς λιμενόχωρες τῆς Μικρασίας τοὺς καιροὺς ἐκείνους, ποῦ δὲν εἶτανε δὲ καὶ καθαντὸ κλασσικοί, θέλοντας μὴ θέλοντας συλλογίστηκα ἄξαφνα τὸ σημερινό μας τὸν Πειραιᾶ! Καὶ μοῦ φάνηκε σὰ νὰ γκρεμίστηκε ὁ νοῦς μου ἀπὸ ὀλόχρυσά οὐράνια σὲ ὀλόμαυρα γῆινα σκοτάδια.

Λὲς καὶ φιλοτιμηθήκαμε, μὲ τὴ λεβαντίνικη δυσωδία κι ἀκαταστασιὰ τοῦ σημερινοῦ λιμένα τῆς Ἀθήνας, νὰ προειδοποιήσουμε τὸν ξένο πῶς ὅσα θὰ δῇ στὴν Πρωτεύουσά μας λαμπερὰ καὶ μαρμαρένια, δὲν πρέπει νὰ τὰ πάρῃ γιὰ δείγματα ἀληθινῆς νεοελληνικῆς φιλοκαλίας, παρὰ νὰ τὰ θεωρήσῃ δανεισμένα πράγματα. Εἶδεμὴ, θάβρισκε κάποια τάξη κι ὁμορφιά καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ὅμως στὸν Πειραιᾶ, ὄχι κλασσικὰ μεγαλεῖα, ποῦ γι' αὐτὰ μῆτε ζήτημα δὲν εἶναι σήμερα, παρὰ μῆτε κοινὸ ἀνθρωπισμὸ δὲ βρίσκει. Ἀληθινὴ γύφτικη σκάλα, μὲ καφενεῖα καὶ μὲ μαγαζιά κατάλληλα γιὰ μύγες καὶ γιὰ ποντίκια

καὶ μ' ἓνα παλιοτράμι ποῦ πηγαينوφέρνει τοὺς διαβίτες ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη, δὲν εἶδος Χάρους τοὺς πεθαμμένους.

Βγαίνει ὁ ξένος στὸ Σταθμό, καὶ τὸν πιάνει πλῆξη. Τὸ νοιώθει πῶς δὲ βρίσκεται πιά στὴν Εὐρώπη. Δὲν ἄκουσα νὰ ξαναχτίστηκε ὁ Σταθμός ἀπὸ πέρσι πρόπερσι ποῦ τὸν εἶδα. Ἄν ξαναχτίστηκε, ἐλπίζω πῶς μπόρῃκανε σὲ τάξη καὶ μερικὰ χρήσιμα μέρη. Εἶναι δυσάρεστο νὰναφέρονται τὰ τέτοια, μὰ ἡ ἀνθρωποπνίχτρα ἐκείνη ἡ βώχα εὐκόλα δὲν ξεχνιέται. (*)

Δὲν εἶναι χρόνος ποῦ ἀντάμωσα κάποιον πλούσιο καὶ φωτισμένο ἐργοστασιάρχη ἐδῶ πέρα, ὅτι γύρισε ἀπὸ τὸ πρῶτο του ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Τονέ ρώτησα πῶς τοῦ φάνηκε ἡ Ἀκρόπολη, ὁ Παρθενώνας, τὸ Στάδιο. «Ὅλα αὐτὰ καλὰ» μοῦ εἶπε, «μὰ γιὰ νὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ νὰ τὰ δῇς πρέπει νὰ περάσῃς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ!

Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ μαντέψουμε τί νὰ εἶπε ἄραγες αὐτὸς ὁ ξένος ἀπομέσα του. Κάτι τέτοιο βέβαια:

«Ἐνας λαὸς ποῦ ἀνέχεται τέτοια χάλια πρέπει νὰ εἶναι μεσαιωνικὸς ἀκόμα. Θὰ πῆς ἔχουν ξενοδοχεῖα κάμποσο ἀνθρωπινὰ στὴν Ἀθήνα,» μὰ αὐτὰ εἶναι ἰδιωτικὰ πράματα, καὶ τέλος χωρὶς καλὰ ξενοδοχεῖα δὲν ἐρχόμαστε κιόλας. Ἡ Πειραιώτικη ὁμῶς ἡ ἀσυστασιὰ σημαίνει πῶς οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου δὲν ἔχουνε μῆτε φιλοκαλία μῆτε φιλοτιμία μέσα στὴν ψυχὴ τους. Ἄρα πρέπει νὰ τὰ πάρουμε γιὰ ψεύτικα πασαλείματα τὰ ὅσα βλέπουμε στὴν πρωτεύουσά τους. Ἀπλὰ μέτρα ἀνάγκης, ἀφοῦ ἄλλιῶς δὲν ἐρχόμαστε νὰ τοὺς ἀφήσουμε τὸν παρᾶ μας».

Κύριε Μιστριώτη καὶ συντροφία, ἐδῶ σᾶς θέλω. Νὰ βγῆτε καὶ νὰ κηρύξετε τὴν ἀληθινὴ τὴν καθαρὴ σύννη καὶ τὴ φιλοκαλία. Ὅχι νὰ γυρεύετε νὰ μᾶς πάρετε μὲ ταρτούφικα μέσα τὸ μόνο καθάριο καὶ γνήσιο χτήμα ποῦ μᾶς ἔμεινε, — τὴ γλώσσα μας.

A. E.

(*) ΣΗΜ. ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ». Γιὰ νᾶμαστε δίκαιοι, πληροφοροῦμε τὸν ἀγαπημένο συνεργάτη μας πῶς καὶ ἡλεχτρικὰ τράμια ἀπόχτησε ὁ Πειραιᾶς τώρα τελευταῖα κι ὁ σταθμός του κάπως ἀθρωπίστηκε. Ὡστόσο λείπουνε καὶ πολλὰ ἀκόμα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ γιὰ νὰ γίνῃ εὐρωπαϊκὸ λιμάνι.

**ΒΓΗΚΕ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ
ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ
(15 ΔΗΓΗΜΑΤΑ)**

Καὶ πουλιέται 5 δρ. στὰ Γραφεῖα μας.

(Γιὰ τοὺς συνδρομητάδες τοῦ «Νουμά» δρ. 3. Στὸ ἐξωτερικόν, μαζί μὲ τὰ ταχυδρ., δρ. 3,50).